

Peter Mascini en Marjolein van Bochove

GENDER EN ASIEL

‘Zelfstandige’ mannen en ‘afhankelijke’ vrouwen*

Terwijl de aandacht voor de achterstelling van vrouwen in de asielpcedure de afgelopen decennia groeit, blijkt dat juist mannen hierin een kleinere slaagkans hebben. Dit blijkt te maken te hebben met het traditionele gendermigratiepatroon en de hieraan gekoppelde typering van mannen als calculerende gelukszoekers en van vrouwen als slachtoffers van patriarchale overheersing.

Inleiding

Sinds eind jaren zeventig besteden wetenschappers, NGO's en internationale instanties in toenemende mate aandacht aan de relatie tussen gender en migratie. (Voor beleidsrapporten zie: UNFPA 2006; Piper 2005; Carling 2005; Edwards 2006; voor themanummers zie: *International Migration Review* 1984: nr. 4; 2006: nr. 1; voor boeken zie: Arya en Roy 2006; Knop 2004; en voor congressen zie: ASA 2005; ESSH 2006 en TERRA 2006). Vrijwel altijd wordt de relatie tussen gender en migratie vertaald in migratievraagstukken van vrouwen (Mahler en Pessar 2006: 28, 50). De insteek is meestal dat de zelfstandigheid van vrouwen wordt onderbelicht en dat te weinig aandacht wordt geschonken aan vrouwspecifieke problemen (Engle Merry 2006).

Ook als het gendervraagstuk wordt toegespitst op asiel, is de aandacht primair gefocust op de achterstelling van de vrouw. De belangrijkste internationale vluchtelingenverdragen zijn opgesteld tijdens de Koude Oorlog. Destijds bestonden vluchtelingen in hoofdzaak uit mannelijke dissidenten uit het voormalige Oostblok die werden vervolgd omdat ze op grond van hun politieke overtuigingen openlijk verzetsactiviteiten ontplooiden tegen de heersende communistische regimes. Deze politieke vluchtelingen zouden in de uitvoeringspraktijk als ijkpunt zijn blijven fungeren, terwijl er daarna nieuwe categorieën asielzoekers opkwamen met vluchtmotieven die minder makkelijk pasten binnen de gangbare definitie van de politieke vluchteling.

Vooral vrouwen zouden hiervan nadeel hebben ondervonden. (Zie bijvoorbeeld: Evenhuis, Bouter en Gijsberts 1996; Binder en Tošić 2005: 614; Kneebone 2005; Desrue 2006: 1; UNFPA 2006: 58). Om dit te veranderen is van ver-

schillende kanten aangedrongen op de invoering van richtlijnen voor vrouwspecifieke problemen in het asielbeleid. Nadat de UNHCR in 1991 de 'Guidelines on the Protection of Refugee Women' in het leven had geroepen, voerden ook de EU en vele vestigingslanden, waaronder Nederland, dergelijke richtlijnen in (Boulot 2006).

De gangbare kritiek op de internationale vluchtelingenverdragen en de invoering van genderspecifiek beleid suggereren dat vrouwen worden achtergesteld in de asielprocedure. (Zie bijvoorbeeld UNFPA 2006: 59; voor andere verwijzingen zie: Spijkerboer 1999: 17). Onderzoek heeft echter het tegendeel uitgewezen: in de jaren negentig van de vorige eeuw hadden vrouwen in Canada en Nederland juist een grotere slaagkans in de asielprocedure dan mannen (Spijkerboer 1999: 17-18; Van Wetten, Dijkhoff en Heide 1998; Van Wetten et al. 2001).

Hoe het komt dat vrouwen een grotere slaagkans hebben in de asielprocedure is tot op heden een onopgeloste puzzel. Herhaaldelijk is namelijk aangetoond dat vrouwen juist nadeel ondervinden van de manier waarop ze in de asielprocedure worden geconstrueerd. Zoals verderop zal worden betoogd, worden hun vluchtmotieven veelal afgewezen op grond van de afhankelijke, a-politieke, verzorgende gezinsrol die aan vrouwen wordt toegeschreven. Dit betekent dat vrouwelijke asielzoekers een grotere kans maken op een verblijfsvergunning *ondanks* de manier waarop IND-medewerkers en rechters beslissen op hun aanvragen. Een deel van de verklaring is dat vrouwen vaker uit landen afkomstig zijn die in het beleid als gevaarlijk worden bestempeld. In de jaren negentig van de vorige eeuw hadden vrouwen echter nog altijd een grotere slaagkans dan mannen onder constanthouding van het herkomstland van de asielzoeker (Spijkerboer 1999; Van Wetten et al. 1998; 2001; Mascini 2002). Als Spijkerboer (1999) na diepgravend onderzoek concludeert dat ook hij geen sluitende verklaring heeft weten te vinden voor het resterende verschil in slaagkans tussen mannen en vrouwen, formuleert hij de hypothese dat mannen wellicht nog meer nadeel ondervinden van de manier waarop ze in de asielprocedure worden gestereotypeerd dan vrouwen:

'While the male applicant is probably constructed in a different way, gender plays just as important a role in the construction of the male applicant as the female applicant. This means that concepts of masculinity may be used to dismiss claims of men because, like female applicants, they are perceived as deviating from the male norm of the classical refugee. [...] In the context of refugee law, gender stereotypes about men may have *more* negative net effect than gender stereotypes about women, in part because the male stereotypes employed in refugee law discourse have fewer positive (side-)effects than the female stereotypes' (Spijkerboer 1999: 195, cursivering PM/MvB).

Deze veronderstelling van Spijkerboer vormt het vertrekpunt van ons onderzoek. Effecten van stereotyperingen zijn echter lastig aan te tonen doordat ze vaak onbewust worden toegepast. Daarom hebben wij getracht om ze indirect af te leiden uit de slaagkans van asielzoekers die in meer of mindere mate kenmerken vertonen van typisch ‘mannelijke’ of ‘vrouwelijke’ asielzoekers (vgl. Kneebone 2005: 9). Hiertoe zullen wij allereerst nagaan of mannen meer lijken op zelfstandige, rationele individuen en vrouwen op afhankelijke, emotionele familieleden. Vervolgens onderzoeken we in hoeverre deze traditionele man-vrouw rollenpatronen verantwoordelijk zijn voor de grotere slaagkans van vrouwen in de asielprocedure. Deze analyses zijn uiteraard gebaseerd op de veronderstelling dat vrouwen inderdaad een grotere slaagkans hebben en dat bijvoorbeeld de invoering van de werkinstructie ‘vrouwen in de asielprocedure’ en van de Vreemdelingenwet 2000 hier geen veranderingen in hebben gebracht. Ook dit zullen we nagaan. In de conclusie komen we terug op de vraag in hoeverre het aannemelijk is dat wij onze bevindingen kunnen interpreteren in termen van de doorwerking van stereotyperingen in de asielprocedure, terwijl wij die zelf niet hebben onderzocht.

Seksegerelateerde verschillen in migratiepatronen

Sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw is steeds duidelijker geworden dat er wezenlijke verschillen bestaan tussen mannen en vrouwen in internationale migratiepatronen (Curran, c.s. 2006: 211-2; Sinke 2006: 83). In deze paragraaf gaan we in op de belangrijkste gendermigratieverschillen en laten we zien dat deze niet alleen betrekking hebben op vluchtelingen, maar ook gelden voor andere vormen van migratie.

In Noord-Amerika, West-Europa, Australië en Nieuw Zeeland heeft het dominante gendermigratiepatroon er lange tijd uit bestaan dat mannen vertrokken om werk te zoeken en dat vrouwen zich later met eventuele kinderen bij deze mannen voegden vanwege gezinshereniging (Piper 2005: 4; UNFPA 2006: 23). In West-Europa boden werkgevers bijvoorbeeld vanaf het eind van de jaren zestig van de vorige eeuw tienduizenden gastarbeiders een arbeidscontract aan. Toen rond 1980 veel fabrieken sloten, steeg de werkloosheid onder gastarbeiders snel maar keerden de meesten toch niet terug naar hun geboorteland. Veel gastarbeiders lieten vervolgens hun vrouwen en kinderen overkomen.

Dit traditionele gendermigratiepatroon is behalve door rekruteringsstrategieën van werkgevers ook in de hand gewerkt door overheidsbeleid. Onder het mom van de bescherming van de eer van de vrouw zijn bijvoorbeeld in Bangladesh, Iran en Nepal restricties en verboden opgelegd aan vrouwen om te emigreren zonder begeleiding van een man (Dannecker 2005: 657).¹ Dergelijke discriminerende maatregelen zijn ook in westerse landen gevoerd. Zo ver-

schafte de Portugese overheid tot 1989 alleen paspoorten aan mannen en mochten de overige gezinsleden alleen op hun paspoorten reizen (Mahler en Pessar 2006: 39). In de daaropvolgende periode konden vrouwen wel een paspoort krijgen, maar mochten ze alleen naar het buitenland reizen met toestemming van hun man. Ook in West-Europese vestigingslanden ging het immigratiebeleid voor gastarbeiders uit van de ondergeschikte, afhankelijke rol van de vrouw in het gezin: 'Women who joined these migration streams [of single male workers; PM/MvB] from the beginning were confronted with the dominant Western ideology where a breadwinner is a man and a woman a dependent. Female migrants have been assigned to this status of dependent (Granotier, 1971, 1979), whether this dependency was real or not' (Morokvasic 1984: 888; zie ook Mahler en Pessar 2006: 40).

Toch is het nooit zo geweest dat vrouwen alleen vanwege gezinshereniging zijn gemigreerd. Reeds in 1975 werd het aantal vrouwelijke arbeidsmigranten in Europa geschat op twee miljoen (Morokvasic 1984: 899). Wel is er de laatste decennia sprake van 'feminisering' van arbeidsmigratie. Voor een deel komen deze vrouwen terecht in de exportproductie in lage lonenlanden (Dannecker 2006: 656). Hierbinnen werken ze vooral in sectoren waarin vrouwelijke werknemers traditiegetrouw domineren, zoals elektronica, kleding, textiel, speelgoed en schoenen (Sassen-Koob 1984: 1147). Werkgevers hebben een voorkeur voor buitenlandse vrouwen omdat die goedkoper en volgzamer zijn dan mannelijke en lokale arbeiders. Daarnaast vindt de feminisering van arbeidsmigratie vooral plaats in typische 'vrouwensectoren', zoals het huishouden, de dienstensector – bijvoorbeeld verpleegsters, serveersters, kleermaaksters en schoonmaaksters – en de seksindustrie (Morokvasic 1984: 890; UNFPA 2006: 25). Deze sterk gestegen vraag naar vrouwelijke migranten die de zorg voor kinderen, ouderen en zieken op zich willen nemen, heeft vooral te maken met de groeiende arbeidsparticipatie van binnenlandse vrouwen op de arbeidsmarkten van rijke landen in combinatie met de toename van welvaart, de afbraak van verzorgingsarrangementen en de vergrijzing van de bevolking.²

Dat het merendeel van de vrouwen terecht komt in reeds langer door vrouwen gedomineerde beroepen is een eerste aanwijzing dat traditionele rollenpatronen niet als vanzelfsprekend worden omgedraaid door de feminisering van arbeidsmigratie. Dit blijkt ook uit het feit dat vrouwen doorgaans verantwoordelijk blijven voor de zorg van kinderen en andere familieleden. Ze dragen deze verantwoordelijkheden over aan andere vrouwelijke gezinsleden of huren hiervoor goedkope vrouwelijke arbeidskrachten in. Dit wordt de '*global care chain*' genoemd. Verder zijn partners van vrouwelijke arbeidsmigranten uit landen waar traditionele rollenpatronen domineren vaak niet bereid om hun vrouwen na te reizen en worden vrouwen uitgesloten van door mannen gedomineerde transnationale netwerken (Dannecker 2005; Mahler en Pessar 2006: 33). Het zijn dan ook vaak gescheiden, alleenstaande vrouwen of weduwen die migreren (Morokvasic 1984: 897-8; UNFPA 2006: 24). Dat een groei-

end deel van de arbeidsmigranten uit vrouwen bestaat wil dan ook niet zeggen dat steeds meer mannen zich met kinderen bij vrouwen voegen vanwege gezinshereniging. Waar het om gezinshereniging gaat, reizen vrouwen nog altijd vaker mannen na dan omgekeerd.

Hetzelfde geldt voor gezinsvormende migratie. Terwijl in de vorige eeuw gastarbeiders vaak trouwden met een vrouw die uit het herkomstland overkwam, heeft huwelijksmigratie de laatste jaren een nieuwe dimensie gekregen: het groeiende verschijnsel van zogenoemde 'postorderbruiden' (UNFPA 2006: 24/5). Hierbij zijn het meestal de vrouwen die zich bij rijkere mannen voegen om te trouwen.³ Ook waar het gezinsvormende migratie betreft, voegen vrouwen zich vaker bij mannen dan omgekeerd.⁴

De migratiepatronen van asielzoekers weerspiegelen eveneens in meerdere opzichten het traditionele man-vrouw rollenpatroon. Ten eerste zijn vrouwen sterk ondervertegenwoordigd in de asielprocedures van westerse landen (Nicolaas, Sprangers en Witvliet 2003: 14; UNFPA 2006: 59; Desrue 2006: 1-2).⁵ Dit wordt toegeschreven aan de meer afhankelijke, verzorgende positie die vrouwen binnen het gezin innemen: zij zouden vaker achterblijven in vluchtelingenkampen terwijl mannen zich aansluiten om te vechten, gevangen worden genomen of verder vluchten, en zij zouden minder makkelijk kunnen beschikken over de financiële middelen die nodig zijn om naar het westen te vluchten (Spijkerboer 1999; Gururaja 2000; Binder en Tošić 2005: 614). Ook de uiteenlopende gezinssamenstelling van mannelijke en vrouwelijke asielzoekers wijst op de dominantie van het traditionele gendermigratiepatroon. In Nederland vragen mannelijke asielzoekers vaker asiel aan als alleenstaande, terwijl vrouwen juist vaker getrouwd zijn en kinderen hebben (Van Wetten, Dijkhoff en Heide 1998: 37). Ten derde is ook bij de belangrijkste asielzoekerslanden het traditionele patroon van gezinshereniging terug te vinden, waarbij de mannen eerst kwamen, later gevolgd door partner met eventuele kinderen (Nicolaas, Sprangers en Witvliet 2003: 15).⁶

Samengevat kan worden gesteld dat de feminisering van de arbeidsmigratie er niet toe heeft geleid dat traditionele man-vrouw rollenpatronen radicaal zijn doorbroken, laat staan omgedraaid. Bij gezins- en asielmigratie bestaan de migranten die als eerste migreren nog altijd in hoofdzaak uit mannen, terwijl vrouwen in meerderheid gezamenlijk met partner en kinderen emigreren en zich later bij hun partner voegen (zie ook Nicolaas, c.s. 2004: 39-40).

Seksegerelateerde migratiepatronen en slaagkansen in de asielprocedure

Kan dit traditionele gendermigratiepatroon wellicht de grotere slaagkans van vrouwen in de asielprocedure verklaren? Op het eerste gezicht lijkt dit onwaarschijnlijk. Vrouwen worden in het vreemdelingenrecht in het algemeen en in

het asielrecht in het bijzonder afgeschilderd als onderdeel van een familie-eenheid: als moeders, vrouwen en zusters die ondergeschikt zijn aan mannen. Verschillende onderzoeken hebben uitgewezen dat deze stereotypering dikwijls nadelig uitpakt voor vrouwelijke asielzoekers (Terlouw 1997; Spijkerboer 1999, 2000, 2005; Binder en Tošić 2005: 613; Kneebone 2005: 10; Desrue 2006: 1; Mahler en Pessar 2006: 40; UNFPA 2006: 58). Hun vluchtmotieven worden systematisch gedepolitiseerd. Seksueel geweld door machthebbers en geweld binnen het gezin waartegen de overheid niet kan of wil optreden – bijvoorbeeld gedwongen huwelijken, vrouwenbesnijdenis en eervraak – worden afgedaan als private, fysieke en daarmee niet publiek-politieke of religieuze aangelegenheden. Vrouwen die protesteren tegen de verdwijning of executie van vermiste familieleden, die zich verzetten tegen bevolkingspolitiek als gedwongen sterilisaties en abortussen of die religieuze kledingvoorschriften overtreden, worden afgeschilderd als gedreven door emoties in plaats van politieke ideeën. Op basis van deze bevindingen ligt het niet voor de hand om te veronderstellen dat vrouwen een grotere slaagkans hebben doordat ze in meer opzichten voldoen aan de traditionele afhankelijke rol binnen het gezin.

Toch zijn er aanwijzingen dat juist de vermeende kwetsbaarheid en afhankelijkheid van vrouwen die deze traditionele gezinsrol vervullen de kansen in de asielprocedure vergroten. Dit geldt voor 'goede vrouwen' die hun man en kinderen niet achterlaten in het herkomstland of die tijdens verhoren weliswaar emoties tonen maar deze proberen te controleren: 'It has been demonstrated for example, that Refugee Woman's claim is most likely to be accepted when it is a "good woman" claim. That is, if it occurs whilst she fulfils her role as wife/mother/sister' (Kneebone 2005: 10). Ook de meer afgeschermd, private maatschappelijke positie die aan vrouwen wordt toegeschreven (Morokvasic 1984: 898; Van Wetten, Dijkhoff en Heide 1998: 38) kan in hun voordeel uitpakken. Zo achtte een contactambtenaar van de IND het begrijpelijk dat een Irakese vrouw zelfs eenvoudige vragen over haar herkomstland niet wist te beantwoorden omdat vrouwen in islamitische landen vaak een leven binnenshuis zouden leiden, zodat ze ook niet kunnen weten wat er buitenshuis gebeurt (Doornbos 2003: 79-87).

Het is mogelijk dat juist aan vrouwen die de traditionele gezinsrol vervullen lagere eisen worden gesteld en vaker bescherming wordt geboden doordat ze worden gezien als slachtoffer van een patriarchale cultuur van overheersing in het herkomstland. Het toekennen van een verblijfsvergunning aan slachtoffers van patriarchale overheersing zou westerse mogelijkheden namelijk de mogelijkheid bieden om hun morele superioriteit tot uitdrukking te brengen ten opzichte van het achtergebleven Zuiden, zoals het erkennen van dissidenten uit de voormalige Sovjet-Unie hen de mogelijkheid gaf om dit ten opzichte van het Oostblok te doen (zie ook Spijkerboer 1999: 199-200; zie ook Morokvasic 1984: 892). Rechtshulpverleners anticiperen hier in elk geval op door

hun vrouwelijke cliënten eerder als 'weerloos slachtoffer' van een wrede vrouw-onvriendelijke cultuur neer te zetten dan als 'dissident' die zich actief heeft verzet tegen de politieke en religieuze onderdrukking van vrouwen (Spijkerboer 1999: 151-162).

We verwachten dat mannelijke asielzoekers vaker alleenstaand zijn en daarmee in meerdere opzichten losser staan van het gezin dan vrouwelijke asielzoekers. Dit kan samenhangen met het beeld van mannelijke asielzoekers als zelfstandige, rationele individuen (Spijkerboer 2005: 68-69). Dit beeld sluit weliswaar goed aan op het prototype van de politieke vluchteling, maar kan in andere opzichten juist nadelig uitpakken voor mannen. Sinds de aanslagen op 11 september 2001 wijzen onderzoekers bijvoorbeeld steeds vaker op het risico dat westerse landen de dreiging van – hoofdzakelijk mannelijke – terroristen aangrijpen om een restrictief vreemdelingenbeleid te voeren (Guild en Baldaccini 2007). In het publieke debat staat echter al veel langer de tegenstelling tussen 'echte' vluchtelingen en 'gelukszoekers' of 'economische vluchtelingen' centraal (Hardy en Phillips 1999). De typering van asielzoekers als 'gelukszoeker' of 'economische vluchteling' valt goed te rijmen met het beeld van het zelfstandige, rationele individu. Interviews met zestien IND-medewerkers hebben in elk geval uitgewezen dat zij vinden dat mannen vaker uit zijn op verbetering van hun economische situatie en dat vrouwen vaker asiel aanvragen vanwege humanitaire redenen (Van Wetten, Dijkhoff en Heide 1998: 37-8).⁷ Het ligt voor de hand dat dit beeld vaak tot een afwijzing zal leiden. Volgens Spijkerboer wordt zelfs de geringste zweem van economische motieven aangegrepen om een asielaanvraag af te wijzen, ook als deze overduidelijk zijn verbonden met politieke of religieuze vluchtmotieven. Dat hij 'tot zijn eigen verbazing' heeft gevonden dat zelfs bij aanvragen van vrouwelijke asielzoekers vluchtverhalen als economisch gemotiveerd werden afgeserveerd, suggereert dat het afwijzen van aanvragen als economisch gemotiveerd een nog veel dominantere rol speelt bij mannelijke asielaanvragers die naar verwachting in meer opzichten voldoen aan het beeld van het zelfstandige, calculerende individu.

Kortom: het traditionele gendermigratiepatroon zou een verklaring kunnen bieden voor de grotere slaagkans van vrouwen in de asielprocedure doordat het overeenstemt met het beeld van vrouwelijke asielzoekers als potentiële slachtoffers van patriarchale overheersing en van mannelijke asielzoekers als calculerende gelukszoekers. Tegen de achtergrond van dit uitgangspunt formuleren wij onze hypothesen.

Hypothesen

Onze hypothesen zijn gebaseerd op twee veronderstellingen: 1) dat de traditionele man-vrouw rollenpatronen worden gereproduceerd in de asielprocedure

en 2) dat de beelden die hiermee gemeoid zijn verantwoordelijk zijn voor de geringere slaagkans van mannen in de asielprocedure.

Meer specifiek verwachten we op grond van de eerste veronderstelling dat mannelijke asielzoekers vaker asiel aanvragen zonder partner en kinderen, minder vaak hun partner nareizen en vaker afkomstig zijn uit een land met een geringe slaagkans. De laatste hypothese is gebaseerd op een verklaring die is aangedragen voor de ondervertegenwoordiging van vrouwen in de asielprocedure. Vrouwen zouden minder snel de beschermende omgeving van hun familie verlaten dan mannen, omdat ze daar meer op zijn aangewezen (Van Bedem, Dijkhoff en Doornhein 1994: 162; Van Wetten, Dijkhoff en Heide 1998: 50). Deze hypothesen indiceren dat mannen in meer opzichten voldoen aan het beeld van een 'gelukszoeker' of 'economische vluchteling' en dat vrouwen in meer opzichten lijken op 'weerloze slachtoffers'.

We verwachten dat mannen een geringere slaagkans hebben dan vrouwen, doordat ze meer kenmerken vertonen van een 'gelukszoeker' dan van een 'weerloos slachtoffer'. Met andere woorden: naar verwachting hebben mannen een kleinere slaagkans dan vrouwen doordat ze vaker asiel aanvragen zonder partner en kinderen, minder vaak hun partner nareizen en vaker afkomstig zijn uit een land met een benedengemiddelde slaagkans.

Data en operationalisering

Data

De data zijn afkomstig van Indis. Dit is het informatiesysteem van de Immigratie en Naturalisatie Dienst (IND), waarin administratieve gegevens over elke asielaanvraag worden opgeslagen. Deze gegevens hebben zowel betrekking op een aantal kenmerken van aanvragers, bijvoorbeeld hun naam, geboortedatum en land van herkomst, als op de asielprocedure, bijvoorbeeld de datum van de eerste aanvraag, de afhandelende eenheid en de genomen beslissing(en) (de data staan nader toegelicht in de appendix).

Operationalisering

De afhankelijke variabele betreft de vraag of een asielzoeker al of niet op enig moment in de asielprocedure een inwilligende beslissing heeft ontvangen. Dit betekent dat zowel asielzoekers die na een of meer afwijzende beslissingen een positieve beslissing hebben ontvangen als degenen die een tijdelijke verblijfsvergunning hebben ontvangen die later is ingetrokken, zijn gerekend tot de categorie asielzoekers die op enig moment een positieve beslissing hebben ontvangen. 1) 33 procent heeft op enig moment een inwilligende beslissing ontvangen, 2) 67 procent heeft alleen afwijzende beslissingen ontvangen.

Er zijn vier *onafhankelijke variabelen* onderscheiden. De eerste hiervan betreft het *geslacht*. 67,3 procent was man en 32,7 procent vrouw.

Partnerschap — 51,8 procent van de asielzoekers was getrouwd, had een geregistreerd partnerschap of was ongehuwd samenwonend; 48,2 procent had geen partner.

Kinderen — 26,4 procent was vergezeld van een of meerdere kinderen; 73,6 procent was zonder kinderen.⁸

Herkomstland — 51,7 procent was afkomstig uit een kansarm herkomstland – een herkomstland met een volgens onze berekeningen benedengemiddelde slaagkans; 48,3 procent was afkomstig uit een kansrijk herkomstland, bijvoorbeeld Afghanistan of Irak.⁹

Nagereisd — 86,8 procent heeft geen asielaanvraag ingediend op een later moment dan de huwelijkspartner die tot hetzelfde dossier behoorde; 13,2 procent heeft dat wel gedaan.

Het *cohort* is als *controlevariabele* opgevoerd. 41,1 procent heeft asiel aangevraagd voor de invoering van de werkinstructie ‘vrouwen in de asielprocedure’; 39,4 procent heeft asiel aangevraagd na de invoering van de werkinstructie maar voor de invoering van de Vreemdelingenwet 2000; en 19,5 procent heeft asiel aangevraagd na de invoering van de Vreemdelingenwet 2000.

Resultaten

Slaagkansen van mannelijke en vrouwelijke asielzoekers

Uit tabel 1 blijkt dat mannen een aanzienlijk kleinere kans maken op een verblijfsvergunning dan vrouwen, zoals al eerder uit onderzoek was gebleken.

TABEL 1 Kans op een verblijfsstatus naar geslacht (percentages, absolute aantallen tussen haakjes, phi, N=206.705).

		<i>Afwijzing</i>	<i>Inwilliging</i>	<i>Totaal</i>
Man		71,0	29,0	(139.215) 100
	Vrouw	58,8	41,2	(67.490) 100
Totaal		(138.463) 67,0	(68.242) 33,0	(206.705) 100
Phi				0,12*

* $p < 0,001$

Tabel 2 laat zien dat de kans op een verblijfsstatus voor beide categorieën in de afgelopen jaren fors is gedaald: van 41,9 procent tot 24,0 procent.¹⁰ Het verschil in slaagkans tussen mannen en vrouwen is echter nauwelijks veranderd sinds de invoering van de werkinstructie ‘vrouwen in de asielprocedure’ in 1997 en de invoering van de nieuwe Vreemdelingenwet op 1 april 2001. Mannen maakten in de periode voor de invoering van de werkinstructie 13,8 pro-

centpunt minder kans op een verblijfsvergunning, terwijl dat daarna onder de oude Vreemdelingenwet 10,2 procentpunt was en in de periode na de invoering van de Vreemdelingenwet 2000 11,9 procentpunt. Het is dan ook niet aannemelijk dat de invoering van de werkinstructie die was bedoeld om meer aandacht te schenken aan vrouwspecifieke problemen in de asielprocedure er toe heeft geleid dat mannen een *nog* kleinere kans op een verblijfsstatus hebben gekregen dan vrouwen (net zomin als dat in Canada is gebeurd na invoering van de richtlijn voor de bescherming van vrouwen aldaar; Spijkerboer 1999: 178).

TABEL 2 Kans op een verblijfsstatus naar geslacht, per cohort (percentages, absolute aantallen tussen haakjes, phi, N=206.705)

		<i>Afwijzing</i>	<i>Inwilliging</i>	<i>Totaal</i>
Voor werkinstructie	Man	62,7	37,3	(57.076) 100
	Vrouw	48,9	51,1	(27.960) 100
		(49.435) 58,1	(35.601) 41,9	(85.036) 100
Phi				0,13*
Na werkinstructie	Man	75,2	24,8	(54.012) 100
	Vrouw	65,0	35,0	(27.444) 100
		(58.449) 71,8	(23.007) 28,2	(81.456) 100
Phi				0,11*
Na Vreemdelingenwet 2000	Man	79,6	20,4	(28.127) 100
	Vrouw	67,7	32,3	(12.086) 100
		(30.579) 76,0	(9.634) 24,0	(40.213) 100
Phi				0,13*

* $p < 0,001$

Kortom: mannen maken een geringere kans op een verblijfsstatus en de invoering van de werkinstructie vrouwen in de asielprocedure en van de Vreemdelingenwet 2000 hebben hierin geen verandering gebracht.

De verschillen in slaagkans tussen mannen en vrouwen verklaard

Hebben mannen daadwerkelijk een kleinere slaagkans dan vrouwen door het traditionele gendermigratiepatroon? Dit zullen we nagaan met behulp van multinominale logistische regressie. Hiermee kan de kans op een afwijzing of een inwilliging worden geschat voor een bepaalde variabele onder constant-houding van andere variabelen. Aan de analyse liggen verschillende stappen ten grondslag.

De eerste stap – weergegeven in model 0 van tabel 3 – geeft het effect weer van het geslacht op de slaagkans. Zoals hiervoor al is aangetoond, hebben mannen een aanmerkelijk kleinere kans op een verblijfsvergunning dan vrouwen ($B = -0,54$; $p < 0,001$).

TABEL 3 Slaagkans naar geslacht, gezinssamenstelling en herkomstland asielzoeker en cohort (multinominale logistische regressie, Log Odds ratio's (B's), N=161.897)

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>Geslacht</i> (vs vrouw)										
Man	-0,54*	-0,52*	-0,37*	-0,38*	-0,48*	-0,31*	-0,05*	-0,10*	-0,29*	0,03
Nareizen (vs partner niet nagereisd)										
Partner nagereisd										
<i>Ouderschap</i> (vs zonder kind)		1,11*								
Met kind			0,50*							0,55*
<i>Partnerschap</i> (vs alleenstaand)										
Met partner				0,72*						0,35*
<i>Herkomstland</i> (vs kansarm herkomstland)										
Kansrijk herkomstland					1,67*					0,52*
<i>Geslacht*ouderschap</i> (vs vrouw*zonder kind)										
Man*zonder kind						1,59*	1,59*	1,59*	1,63*	1,67*
<i>Geslacht*partner</i> (vs vrouw*zonder partner)										
Man*zonder partner										
<i>Geslacht*herkomstland</i> (vs vrouw*kansarm herkomstland)										
Man*kansarm land										
Cohort 1										0,66*
Cohort 2										-0,21*
Cohort 3 (ref. cat.)										
Intercept (B)	0,89	0,91	0,98	1,11	1,71	1,89	1,92	1,98	1,91	2,191
-2 Log Likelihood	23,6	13,0	884,8	791,8	85,5	1038,6	783,1	495,1	1025,1	1565,9

* p < 0,001

Vervolgens zijn in de modellen één tot en met vier de afzonderlijke effecten nagegaan van het traditionele gendermigratiepatroon: wel of niet partner nagereis, wel of geen kinderen, wel of geen partner en afkomstig uit een land met een beneden- of bovengemiddelde slaagkans.

Het eerste kenmerk van het traditionele gendermigratiepatroon betreft het nareizen van de huwelijkspartner. In 15,7 procent van de gevallen zijn aanvragen van partners in een gezamenlijk dossier gestopt. Hiervan heeft 86,8 procent gelijktijdig asiel aangevraagd. In 7,4 procent van de gevallen heeft de vrouw haar partner nagereis en in 5,8 procent heeft de man zijn partner nagereis. Mannen reizen dus minder vaak hun partner na dan omgekeerd. Uit model 1 van tabel 3 blijkt dat asielzoekers die hun partner nareizen een grotere kans maken op een verblijfsvergunning dan partners die gelijktijdig of alleen asiel aanvragen ($B = 1,11$; $p < 0,001$). Dit kan zijn doordat de asielzoekers die hun partner nareizen een kennisvoorsprong hebben over wat hen in de asielprocedure te wachten staat. In overeenstemming met onze verwachting wijst deze bevinding uit dat mannen een iets kleinere kans maken op een verblijfsvergunning dan vrouwen doordat ze minder vaak hun partner nareizen. De sterkte van de samenhang tussen geslacht en de slaagkans neemt namelijk af van $B = 0,54$ (model 0) tot $B = 0,52$ (model 1).

Het tweede kenmerk van het traditionele gendermigratiepatroon betreft het partnerschap. Mannen hebben in 34,5 procent van de gevallen een partner, tegen 65,5 procent van de vrouwen. Uit model 2 blijkt dat asielzoekers met een partner een grotere slaagkans hebben dan asielzoekers zonder een partner. Zoals verwacht, laat dit model bovendien zien dat mannen een kleinere slaagkans hebben doordat ze minder vaak een partner hebben. De sterkte van de samenhang tussen geslacht en de slaagkans neemt af van $B = 0,54$ (model 0) tot $B = 0,38$ (model 2).

Het derde kenmerk heeft betrekking op het al dan niet hebben van kinderen. Mannelijke asielzoekers hebben in bijna zestien procent van de gevallen kinderen tegen 48,5 procent van de vrouwen. Uit model 3 blijkt zowel dat asielzoekers met kinderen een grotere slaagkans hebben dan asielzoekers zonder kinderen, als dat mannen een kleinere slaagkans hebben doordat ze minder vaak kinderen hebben (De sterkte van de samenhang tussen geslacht en de slaagkans neemt af van 0,54 tot 0,37.)

Het laatste kenmerk van het traditionele gendermigratiepatroon betreft het herkomstland van asielzoekers. 54 procent van de mannen is afkomstig uit een land met een benedengemiddelde slaagkans tegen 47,3 procent van de vrouwen. Ook dit verschil verklaart een deel van het verschil in slaagkans: de sterkte van de samenhang tussen geslacht en de slaagkans neemt af van 0,54 (model 0) tot 0,48 (model 1).

In model 5 zijn de effecten van de gezinssamenstellende kenmerken en het herkomstland in hun onderlinge samenhang nagegaan. Alle vier de factoren behouden hun invloed op de slaagkans. In overeenstemming met de verwach-

tingen reizen mannen minder vaak hun partner achterna, hebben ze vaker geen kinderen of partner en zijn ze vaker afkomstig uit een land met een benedengemiddelde slaagkans, terwijl deze factoren de kans op een verblijfsvergunning verkleinen. Dit betekent dat mannen een kleinere slaagkans in de asielprocedure hebben doordat ze in meer opzichten voldoen aan het beeld van een zelfstandig, rationeel individu, terwijl vrouwen meer overeenkomsten vertonen met het beeld van een afhankelijk, emotioneel gezinslid. Deze factoren verklaren gezamenlijk voor 43 procent de kleinere slaagkans van mannen in de asielprocedure ($0,54 - 0,31 / 0,54 = 0,43$).

In de modellen zes tot en met acht is nagegaan of de zojuist genoemde factoren die de slaagkans beïnvloeden anders uitpakken voor mannen dan voor vrouwen. Dit blijkt inderdaad het geval. Model 6 wijst uit dat mannen zonder partner slechter af zijn dan vrouwen zonder partner in vergelijking tot mannen en vrouwen met partner ($B = -0,41$). Omgekeerd geformuleerd betekent dit dat het hebben van een partner meer voordelen biedt aan mannen dan aan vrouwen. Ook het hebben van een kind ($B = -0,56$) en het afkomstig zijn uit een herkomstland met een bovengemiddelde slaagkans ($B = -0,09$) bieden mannen meer voordelen dan vrouwen. Uit model negen blijkt dat deze interactie-effecten overeind blijven als ze gezamenlijk in de analyse worden opgenomen met inbegrip van het cohort waartoe een asielzoeker behoort. In de conclusie komen we terug op de mogelijke betekenis van deze interactie-effecten.

Uit model 9 blijkt tevens dat het verschil in slaagkans tussen mannen en vrouwen geheel kan worden toegeschreven aan het traditionele gendermigratiepatroon en het asielcohort. Onder controle van deze factoren hebben mannen zelfs een iets grotere slaagkans dan vrouwen ($B = 0,03$), al is dit effect niet significant. Deze slaagkans betreft echter uitsluitend de categorie 'kansrijke' asielzoekers die in meerdere opzichten de grootste kans maken op een verblijfsvergunning: asielzoekers met partner en kind die afkomstig zijn uit een land met een bovengemiddelde slaagkans (aan de interactietermen valt af te lezen dat dit effect van het geslacht is berekend onder constanthouding van asielzoekers zonder partner en kind en die afkomstig zijn uit een land met een benedengemiddelde slaagkans). Daarnaast hebben we het verschil in slaagkans berekend voor de categorie 'kansarme' asielzoekers: asielzoekers zonder partner en kind die afkomstig zijn uit een land met een benedengemiddelde slaagkans. Voor deze categorie geldt dat mannen nog altijd een aanzienlijk kleinere kans op een verblijfsvergunning hebben dan vrouwen ($B = -0,74$; $p < 0,001$; resultaten niet weergegeven in een aparte tabel omdat die verder identiek zijn aan die uit tabel 3).¹¹

Kortom: de resultaten leveren voor de 'kansrijke' en 'kansarme' asielzoekers een zeer verschillend beeld op. Voor de categorie asielzoekers met partner en kinderen die afkomstig zijn uit een land met een bovengemiddelde slaagkans zijn er geen andere factoren die het verschil in slaagkans tussen mannen

en vrouwen bepalen, terwijl er voor de categorie die in alle opzichten een kleinere kans maakt op een verblijfsvergunning een groot verschil overblijft tussen mannen en vrouwen dat niet tot deze factoren kan worden herleid. We komen hierop terug in de volgende, concluderende paragraaf.

Conclusie en discussie

Dit onderzoek heeft uitgewezen dat mannen een kleinere kans maken op een positieve beslissing in de asielprocedure dan vrouwen doordat ze minder vaak een partner of kinderen hebben, minder vaak hun partner nareizen en vaker afkomstig zijn uit een land met een benedengemiddelde slaagkans. Deze bevindingen suggereren dat mannen een kleinere slaagkans hebben dan vrouwen doordat ze in meer opzichten voldoen aan het beeld van zelfstandige individuen die op zoek gaat naar mogelijkheden om hun levenskansen te verbeteren, terwijl vrouwen in meer opzichten voldoen aan het beeld van weerloze slachtoffers van patriarchale overheersing.

In hoeverre deze interpretatie van onze bevindingen de juiste is, valt niet met zekerheid te zeggen doordat wij de inhoudelijke overwegingen die aan de beslissingen ten grondslag hebben gelegen zelf niet in het onderzoek hebben betrokken. Dit betekent dat andere interpretaties van de bevindingen mogelijk zijn. Waar het om vrouwen in de asielprocedure gaat, wordt soms beargumenteerd dat vrouwen gebeurtenissen die betrekking hebben op seksuele vervolging niet ter sprake brengen in de asielprocedure uit schaamte- en schuldgevoelens en angst voor uitstoting door de eigen partner of familie. Hoewel er inderdaad voorbeelden zijn van vrouwen die om deze redenen gebeurtenissen hebben verzwegen in de asielprocedure (VUN 1992; INS 1995; Noura 2006: 6), ligt het niet voor de hand dat dit een grote invloed heeft op de uitkomst van asielprocedures aangezien juist mannen een kleinere slaagkans hebben in de asielprocedure. Een andere alternatieve verklaring voor de bevindingen zou in het beleid kunnen liggen. Formeel staat de gezinssamenstelling van asielzoekers los van de rechtmatigheid van een individuele aanvraag. Wel kunnen asielzoekers formeel gezien een zelfstandige verblijfsvergunning ontvangen die is afgeleid van de vluchtmotieven van de hoofdaanvrager. Aangezien mannen vaker als alleenstaande asiel aanvragen, hebben zij minder kans om een afgeleide status te ontvangen dan vrouwen en kinderen die vaker in familieverband asiel aanvragen.

Hoewel deze alternatieve verklaring niet bij voorbaat aan de kant kan worden geschoven, zijn er meerdere redenen om aan te nemen dat ook seksegereleerde opvattingen over asielzoekers van invloed zijn op de uitkomsten van de asielprocedure. Om te beginnen zou het vreemd zijn als in de uitvoeringspraktijk opvattingen over mannelijke asielzoekers geen invloed hebben terwijl we eerder hebben gezien dat dit overduidelijk wel het geval is bij vrouwelijke

asielzoekers. Bovendien zitten traditionele rolopvattingen reeds ingebakken in het formele beleid. Bij echtparen wordt de man namelijk altijd als eerste gehoord omdat hij als gezinshoofd wordt beschouwd (Doornbos 2006: 165). Ook heeft dit onderzoek resultaten opgeleverd die weliswaar niet waren verwacht, maar die eerder in overeenstemming lijken met de doorwerking van beeldvorming dan met de kans op een afgeleide status. Onze bevinding dat mannen in de asielprocedure meer baat hebben bij een partner en kinderen dan vrouwen valt namelijk niet te begrijpen op grond van de grotere kans die vrouwen maken op een afgeleide status, maar wel als resultante van de doorwerking van traditionele man-vrouw rolopvattingen in de uitvoeringspraktijk. Het is denkbaar dat beslissers er min of meer op rekenen dat vrouwelijke asielzoekers een partner en kinderen hebben en dat ze afkomstig zijn uit een kansrijk herkomstland, terwijl ze dat bij mannelijke asielzoekers eerder als uitzondering beschouwen. Het afwijken van het beeld van een zelfstandig, rationeel individu zou mannen dus extra voordeel kunnen opleveren omdat dit in gunstige zin afwijkt van de gangbare verwachtingen die beslissers over hen hebben, terwijl dit juist in de lijn van de verwachtingen ligt die beslissers hebben over vrouwen (vgl. Sinke 2006: 96).

Wellicht valt op vergelijkbare wijze het aanzienlijke sekseverschil tussen de categorie 'kansrijke' en 'kansarme' asielzoekers te begrijpen. We hebben gezien dat het verschil in slaagkans tussen 'kansrijke' mannelijke en vrouwelijke asielzoekers geheel kan worden herleid tot de verschillen in migratiepatronen tussen beide seksen, terwijl mannen in de categorie 'kansarme' asielzoekers ook los van de verschillen in migratiepatronen een veel kleinere slaagkans hebben dan vrouwen. Mogelijk komt dit doordat beslissers bij alleenstaande asielzoekers van het mannelijke geslacht veel eerder veronderstellen dat het gaat om een 'economische vluchteling' dan wanneer het een vrouw betreft. Hierbij zou het juist de bevestiging van een negatieve opvatting over mannen zijn die hun geringere slaagkans bepaalt.

Vooralsnog lijkt het er dus op dat Spijkerboer gelijk had met zijn voorspelling dat stereotyperingen nog negatiever uitpakken voor mannen dan voor vrouwen. Terwijl eerder onderzoek heeft laten zien dat het traditionele beeld van de vrouw de kans om erkend te worden wegens vervolging op politieke of religieuze gronden verkleint, wijst dit onderzoek er op dat het traditionele beeld van de man de kans om als 'economische vluchteling' te worden afgewezen nog veel sterker negatief beïnvloedt. Dit betekent dat het valt te begrijpen dat belangengroepen aandacht blijven vragen voor de negatieve invloed van de manier waarop vrouwen worden gestereotypeerd in de asielprocedure, maar dat dit nog veel meer voor de hand zou liggen waar het mannelijke asielzoekers betreft. Dat dit laatste tot op heden totaal nog niet is gebeurd komt wellicht doordat dit niet alleen aan beleidsmedewerkers, maar ook aan belangengroeperingen en sociale wetenschappers minder mogelijkheden biedt om de morele superioriteit van westerse denkbeelden ten opzichte van die uit het

Zuiden ten toon te spreiden dan wanneer het de patriarchale overheersing van vrouwen betreft (vgl. Engle Merry 2006).

Noten

* Wij willen velen hartelijk bedanken voor hun hulp bij de totstandkoming van dit artikel. Dit betreft in de eerste plaats *INDIAC* voor de medewerking en ondersteuning die deze afdeling heeft geboden aan dit onderzoek. Daarnaast willen we bedanken voor hun bruikbare commentaar op eerdere versies van dit artikel: de deelnemers aan de auteursconferentie die aan dit themanummer is gewijd (waaronder de redactie van *Sociologie*), de cultuursociologen en *AOM*'ers van de capaciteitsgroep sociologie van de *EUR* en, niet te vergeten, Nienke Doornbos.

1 Veel van deze restricties zijn overigens inmiddels onder internationale druk inmiddels opgeheven.

2 In de Verenigde Staten is bijvoorbeeld het aandeel werkende vrouwen met kinderen onder zes jaar gestegen van 15 procent in 1950 naar 65 procent nu.

3 Zo zijn er naar schatting alleen al in Rusland ongeveer 1.000 bemiddelingsbureaus actief en emigreren er jaarlijks tussen de 10.000 en 15.000 Russische vrouwen op grond van een verlovingsvisum (*UNFPA* 2006: 24/5).

4 In 2004 is bijvoorbeeld 32,5 % van de vrouwen vanwege gezinsvorming naar Nederland gemigreerd, terwijl dit voor mannen slechts 13,5 % was (*CBS*).

5 Of het nu gaat om Nederland, Frankrijk, Europa, of Canada, steeds blijkt ongeveer tweederde van het aantal asielzoekers te bestaan uit mannen en eenderde uit vrouwen. Ook uit onderhavig onderzoek komt naar voren dat tussen 1 januari 1993 en 7 november 2005 67,3 procent van alle asielaanvrager van het mannelijke geslacht was en 32,7 procent van het vrouwelijke geslacht.

6 'Zo'n 70 procent van de mannen uit asielzoekerslanden in 2001, bijvoorbeeld, is als asielmigrant naar Nederland gekomen, en bijna 20 procent als gezinshereniger of gezinsvormer. Bij de vrouwen ligt het aandeel asielmigranten op ongeveer de helft, terwijl een op de drie vrouwen als volgmigrant is geïmmigreerd' (Nicolaas, Sprangers en Witvliet 2003: 15).

7 Geconfronteerd met de grotere slaagkans van vrouwen in de asielprocedure gaven de *IND*'ers hiervoor onder andere de volgende mogelijke redenen: '– vrouwen zijn kwetsbaarder, worden zieliger gevonden; [...] – vrouwen hebben meestal kinderen bij zich en het ligt politiek gevoelig vrouwen met kinderen terug te sturen; [...] – voor vrouwen is het moeilijker om te vluchten en als ze dan vluchten, zullen ze wel goede motieven hebben; [...] – veel van de asielzoekers zijn jonge, alleenstaande mannen (de 'gelukszoekers') wier asielverzoeken meestal worden afgewezen' (Van Wetten, Dijkhoff en Heide 1998: 50).

8 Personen die deel uitmaakten van een dossier waartoe ook minstens een minderjarige die minimaal twaalf jaar jonger was dan de asielzoeker zelf zijn aangemerkt als asielzoekers met kinderen. Dit zullen doorgaans ouders zijn geweest, maar kunnen ook oudere broers of zussen of opa's en oma's zijn geweest.

9 De gemiddelde slaagkans was 33,0 procent; 68.242 aanvragen zijn ingewilligd op een totaal van 206.705 aanvragen.

10 Hierbij dient te worden aangetekend dat een groter deel van de asielzoekers nog niet zijn uitgeprocedeerd naarmate ze meer recent een aanvraag hebben ingediend. Dit betekent dat vooral het percentage inwilligingen van de categorie asielzoekers die na de invoering van de Vreemdelingenwet 2000 een aanvraag heeft ingediend nog kan stijgen (vgl. Doornbos en Groenendijk 2001).

¹¹ De verdeling van mannen en vrouwen over de categorieën kansrijke en kansarme asielzoekers laat zien dat mannen veel vaker tot de categorie ‘kansarme’ asielzoekers behoren dan vrouwen. Bij mannen valt 78,1 procent in de categorie ‘kansarm’ en 21,8 in de categorie ‘kansrijk’ (N = 47.590), terwijl dat bij vrouwen 36,5 procent respectievelijk 63,5 procent is (N = 21.092).

Literatuur

- Algemene Rekenkamer (2005) *Immigratie- en Naturalisatiedienst*. Tweede Kamer der Staten-Generaal, 30 240, nr. 2.
- Arya, S. en A. Roy (2006) *Poverty, Gender and Migration*. New Delhi (etc.): Sage.
- Bedem, R. van den, N. Dijkhoff en L. Doornhein (1994) Een speciale positie voor de vrouw in het vreemdelingenrecht? In: M.M.J. Aalbers, J.C.J. Boutellier en H.G. van de Bunt (red.) *Rechtsverzorging en wetenschap*. Arnhem: Gouda Quint, 153-163.
- Binder, S. en J. Tošić (2005) Refugees as a Particular Form of Transnational Migrations and Social Transformations: Socioanthropological and Gender Aspects. *Current Sociology* 53 (4) 607-624.
- Boulot, E. (2006) Persécution des femmes et droit d’asile aux Etats-Unis: Bilan de dix ans de mobilisation et de jurisprudence. *Terra*, <http://terra.rezo.net/article495.html>
- Carling, J. (2005) *Global Migration Perspectives: Gender Dimensions of International Migration*: Global Commission of International Migration.
- Centraal Bureau voor de Statistiek.
www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/allochtonen/-cijfers.nl
- Curran, S.R., S. Shafer, K.M. Donato en F. Garip (2006) Mapping Gender and Migration in Sociological Scholarship: Is It Segregation or Integration? *International Migration Review* 40 (1, Spring) 199-223.
- Dannecker, P. (2005) Transnational Migration and the Transformation of Gender Relations: The Case of Bangladeshi Labour Migrants. *Current Sociology* 53 (4) 655-674.
- Desrue, I. (2006) Déni d’agents politiques et déni de groupe social: La position marginale des demandeuses d’asile en France. *Terra*, <http://terra.rezo.net/article496.html>.
- Doornbos, N. (2003) *De papieren asielzoeker: Institutionele communicatie in de asielprocedure* (Vol. 18). Instituut voor Rechtssociologie/Centrum voor Migratierecht, KU Nijmegen: GNI.
- Doornbos, N. (2004) Gescheiden werelden: De beoordeling van geloofwaardigheid van vluchtverhalen. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 31 (1) 80-112.
- Doornbos N. (2006) *Op verhaal komen: Institutionele communicatie in de asielprocedure*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Doornbos, N. en K. Groenendijk (2001) Uitkomsten van asielprocedures: een cohortonderzoek. *Nederlands Juristenblad* 69 (februari) 245-253.
- Edwards, A. (2006) *Overview of International Standards and Policy on Gender Violence and Refugees: Progress, Gaps and Continuing Challenges of NGO Advocacy and Campaigning*. Paper presented at the International Refugee Rights Conference. Panel on Gender Violence and Refugees, Toronto 17-19 juni.
- Engle Merry, S. (2006) *Human Rights & Gender Violence: Translating International Law into Local Justice*. Chicago: University of Chicago Press.
- Evenhuis, W., R. Bouter en F. Gijsberts (red.) (1996) *De zijkant van het asielbeleid*. Utrecht: Greber.
- Guild, E. en A. Baldaccini (red.) (2007) *Terrorism and the Foreigner: A Decade of Tension Around the Rule of Law in Europe*. Leiden etc.: Nijhoff.

- Gururaja, S. (2000) Gender Dimensions of Displacement. *Forced Migration Review* 9 December, <http://www.fmreview.org/text/FMR/09/04.htm>.
- Hardy, C. en N. Phillips (1999) No Joking Matter: Discursive Struggle in the Canadian Refugee System. *Organization Studies* 20 (1) 1-24.
- INS (1995) *INS Gender Guidelines: Considerations for Asylum Officers Adjudicating Asylum Claims from Women*.
- Kneebone, S. (2005) Woman Within the Refugee Construct: 'Exclusionary Inclusion' in Policy and Practice. The Australian Experience. *International journal of refugee law*, 17 (1) 7-42.
- Knop, K. (2004) *Gender and Human Rights*. Oxford: Oxford University Press.
- Mahler, S.J. en P.R. Pessar (2006) Gender Matters. Ethnographers Bring Gender from the Periphery toward the Core of Migration Studies. *International Migration Review* 40 (1, Spring) 27-63.
- Mascini, P. (2002) Regionale verschillen in uitvoering van asielbeleid. *Sociologische Gids* 49 (3) 292-312.
- Morokvasic, M. (1984) Birds of Passage are also Women... *International Migration Review* 18 (4) 886-907.
- Nicolaas, H., A. Sprangers en H. Witvliet (2003) Ontwikkelingen in de volgmigratie van asielmigranten. *Bevolkingstrends, 2e kwartaal* 13-19.
- Nicolaas, H., A. Sprangers, A. Zorlu en J. Hartog (2004) Migranten: Wie komen, wie gaan terug en wie laten hun gezin overkomen? *Bevolkingstrends, 2e kwartaal* 36-42.
- Noura, K. (2006) Travail de construction de la crédibilité, processus d'évaluation et de catégorisation des motifs de persécution: Etudes de cas, les femmes réfugiées provenant d'ex-URSS. *Terra*, <http://terra.rezo.net/article501.html>.
- Piper, N. (2005) *Gender and Migration: A Paper Prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission of International Migration*. Global Commission of International Migration (GCIM).
- Sassen-Koob, S. (1984) Notes on the Incorporation of Third World Women into Wage-Labor Through Immigration and Off-Shore Production. *International Migration Review* 18 (4) 1144-1167.
- Schrover, M. (2004) Verschillen die verschil maken. <http://www.prijsvandeuitsluiting.nl/19okt/verslag/Inl-Schrover.pdf>.
- Sinke, S. (2006) Gender and Migration: Historical Perspectives. *International Migration Review* 40 (1, Spring) 82-103.
- Spijkerboer, T. (1999) *Gender and Refugee Status*. Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Spijkerboer, T. (2000) Vrouwen en vluchtelingenrecht. *Ars aequi* 49 (5) 399-406.
- Spijkerboer, T. (2005) Stereotyping and Acceleration: Gender, Procedural Acceleration and Marginalised Judicial Review in the Dutch Asylum System. In: G. Noll (red.) *Proof, Evidentiary Assessment and Credibility in Asylum Procedures*. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 67-102.
- Terlouw, A.B. (1997) Kroniek van het vluchtelingenrecht: Asielverzoeken van vrouwen. *Nemesis* 13 (1) 18-26.
- UNFPA (2006) *State of World Population 2006: A Passage to Hope. Women and International Migration*.
- VVN (1992) *Vrouwelijke vluchtelingen: Handleiding voor rechtshulpverleners*. Amsterdam. Vereniging Vluchtelingenwerk Nederland.
- Wetten, J.W. van (1998) Vrouwen in de asielprocedure. *Justitiële Verkenningen* 24 (9) 33-39.
- Wetten, J.W. van, C.C.J.H. Bijleveld, F. Heide en N. Dijkhoff (2001) Female Asylum-Seekers in the Netherlands: An Empirical Study. *International Migration* 39 (3) 85-97.
- Wetten, J.W. van, N. Dijkhoff en F. Heide (1998) *De positie van vrouwen in de asielprocedure*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, nr. 172.

Appendix: Verantwoording van het gebruik van Indis databestand

De representativiteit van de bevindingen die zijn gebaseerd op Indis is gegarandeerd, omdat alle aanvragen in het systeem zijn opgenomen. Hier staat tegenover dat de betrouwbaarheid van de gegevens niet op voorhand vaststaat. Onderzoek van de Algemene Rekenkamer (2005: 60) heeft uitgewezen dat sommige gegevens foutief zijn ingevoerd. Om na te gaan in hoeverre de hier geanalyseerde gegevens onbetrouwbaar waren, zijn van dertig willekeurig geselecteerde cases de ingevoerde gegevens van alle variabelen vergeleken met de oorspronkelijke documenten – onder andere de rapporten van het eerste en het nader gehoor en de officiële brieven met de genomen beslissingen – die hieraan ten grondslag lagen. De scores op alle variabelen kwamen voor alle dertig gevallen exact overeen met de gegevens van de onderliggende documenten, op een uitzondering na. Een man die in de dossierstukken eerst als ongetrouwd stond geregistreerd in de onderliggende stukken en in INDIS, stond twee maanden later als getrouwd opgevoerd in INDIS. De reden hiervan was dat de in INDIS ingevoerde gegevens over de burgerlijke staat regelmatig worden geactualiseerd op basis van het Gemeentelijke Basisadministratiesysteem (GBA). Dit wil zeggen dat dit ene verschil geen betrekking had op een invoerfout, maar het gevolg was van de periodieke actualisering van INDIS-gegevens. De test wees er dus niet op dat invoerfouten een serieus probleem zijn geweest voor de betrouwbaarheid van de hier geanalyseerde gegevens.

De analyse-eenheid betreft asielaanvragen, geen dossiers. Dit betekent dat ook de aanvragen van mensen die een beslissing krijgen die is afgeleid van de vluchtmotieven van de hoofdaanvrager, bijvoorbeeld een echtgenote of minderjarige, als aparte cases zijn opgevat. Dit geldt ook voor hernieuwde aanvragen, omdat de beslissing hierop formeel gezien los dient te staan van de beslissing over een eerdere aanvraag. Hernieuwde aanvragen behoren namelijk te worden afgedaan met inachtneming van de op dat moment geldende regels en van de correcties en aanvullingen op de eerdere aanvragen (zogenaamde *ex nunc* beslissingen).

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van drie cohorten asielaanvragen. Het eerste cohort betreft de aanvragen die tussen 1 januari 1993 en 31 december 1996 zijn ingediend. Dit betreft de aanvragen die zijn ingediend voor de invoering van de werkinstructie 'vrouwen in de asielprocedure'. De tweede cohort betreft de aanvragen die tussen 1 januari 1998 en 31 maart 2001 zijn ingediend. Er is voor deze begindatum gekozen omdat toen de overgangperiode voor de invoering van de werkinstructie was afgelopen. Dit cohort betreft de aanvragen die na de invoering van de werkinstructie zijn ingediend, maar voor de invoering van de Vreemdelingenwet 2000 op 1 april 2001. Het derde cohort betreft de aanvragen die na de invoering van de Vreemdelingenwet 2001 zijn ingediend tot en met 7 november 2005. Deze einddatum is gekozen om zo recent mogelijke aanvragen in het onderzoek te betrekken, waarop al voor een aanzienlijk deel beslissingen in eerste aanleg zijn genomen.

Van alle aanvragen uit de onderzochte periode (N=344.887) is overigens maar een gedeelte gebruikt voor de analyses (N=206.705). Ten eerste zijn 996 cases waarvan het geslacht onbekend was buiten beschouwing gelaten. Ten tweede zijn ongetrouwde minderjarige asielzoekers buiten beschouwing gelaten (N=117.608), omdat die doorgaans nog geen kinderen hebben, terwijl we het effect van het al of niet hebben van kinderen willen nagaan.* Ook de 19.578 aanvragen waarop de IND géén beslissing op inhoudelijke gronden heeft genomen zijn buiten beschouwing gebleven, omdat de IND niet of nauwelijks invloed heeft op deze beslissingen, terwijl ze wel ongelijk kunnen

zijn verdeeld over beide seksen. Dit wil zeggen dat de aanvragen waarop een niet-inhoudelijke beslissing is genomen weliswaar aanleiding kunnen geven tot verschillen in slaagkansen tussen mannen en vrouwen, maar niet herleid kunnen worden tot verschillen die het gevolg zijn van inhoudelijke beslissingen, waar het hier juist om draait. De niet-inhoudelijke beslissingen betreffen de volgende categorieën: de asielzoeker is: 1. overleden, 2. genaturaliseerd, waardoor hij automatisch uit de asielprocedure wordt gehaald, 3. met onbekende bestemming vertrokken of heeft 4. zijn aanvraag ingetrokken. De aanvraag is: 5. vervallen, 6. niet ontvangen vanwege onvoldoende gegevens, of is 7. buiten behandeling gesteld. Er kan ook sprake zijn van 8. een fictieve weigering; de aanvraag gaat automatisch naar de volgende fase van de asielprocedure omdat de voorgeschreven termijn voor het nemen van een beslissing is verstreken. Ten slotte is er de categorie 9. overig.

Noot

* Minderjarigen met een geregistreerd partnerschap zijn wel in de analyses opgenomen, omdat ze in de asielprocedure als meerderjarigen worden behandeld.